

2009-12-31

Lite Lillängshistoria från min barndom.

Lillängen 169 – Skogsvägen 10 ; numera Sicklaön 294:5 Gränsvägen 10, 131 41 Nacka

Våren 1937, jag var då ett halvt år gammal, promenerade mina föräldrar en söndag från Vikdalen – där de hyrde en enplansvilla – över Järta till Lillängen.

Där träffade de på skyltar som beskrev att i Lillängen – ett gammalt betesområde till Järta Gård – skulle HSB exploatera ca 150 tomter för ”egnahemsbyggen” av villor. De fick en karta och gick runt och tittade på området. Mamma, Rut Österlund, blev begeistrad och de beslutade att: Vi skriver på och bygger oss ett hus här!

Pappa, John Österlund, faktor på ett boktryckeri, begärde dagen efter ett förskott på sin lön, köpte en spade, ett spett och en korp – och så satte de igång med sitt livs projekt!

Husen var standardritade av HSB och på vår tomt gällde ett hus ”Öregrund 3”.

Vårt hus hade tre rum och kök med källare, 64 kvadratmeters yta. HSB tillhandahöll byggrådgivning, El- och VA-installation, resten var självbyggeri. HSB hade baracker vid nuvarande Lillängsplan, vid en stor lerig damm mitt på planen. Material fick hämtas från ett centralt förråd vid Lillängsvägen norr om järnvägen, och eftersom vägar inom området inte var färdigt anlagda, måste det mesta materialet som grundsten, cement, virke och allt annat bäras upp till byggplatsen. Åratal efteråt syntes de upptrampade stigarna i skogsslänterna. Vår tomt låg högt intill en bergknalle, hela grunden måste sprängas ut ur berget mellan en och över två meter djupt. Mammans lillebror, som arbetade på ett stenhuggeri i Västervik, och en kamrat till honom kom upp och handborrade med borrhållare och slägga och sprängde ut för hela grunden. Tomten blev fylld med ca hundra kubikmeter lossprängt berg (som det tog åratalens arbete med att ordna till terrasserings- och utfyllnader).

All fritid gick åt för husbygget, och mamma berättade en episod; att för att hålla mig stilla på en plats, klämdes jag fast mellan två stenar på tomten, men det tog slut när en dag en huggorm ringlade sig alldeles framför mina fötter. Mamma var mycket driftig och praktisk, hon styrde det mesta och arbetade med sin småländska envishet även med de tunga arbetsuppgifterna. Hon såg också till att husritningarna blev ändrade så att halva huset ”spegelvändes” så att hon fick morgonsol i köket, och ena sovrummet i nordväst istället. Hon lade också till ett extra stenlager på grunden för att få högre takhöjd i källaren. Släkt och vänner bjöds in att delta framför allt i arbetsuppgifter som krävde flera deltagare, som t. ex. resning av de färdigtillverkade väggelementen. Huset stod färdigt efter drygt ett år, och invigdes med en stor fest vid pappas 50-årsdag den 8:e september 1938.

Slutkostnaden för husbygget blev drygt 14 000 kr.

De följande åren präglades av andra världskriget. Föräldrarna byggde höns- och kaninburar, odlade potatis på ännu ej exploaterade tomter och försökte ordna odlingsytor på den bergiga och sprängstenstäckta skogstomten. Råven tog flera höns, vi hittade fjäderarna

utanför ett stenröse vid de dåvarande obebyggda tomterna på Lillängsvägen. I slutet av kriget var det så ont om foder till djuren så föräldrarna fick cykla över Skurubron till Lännersta för att repa gräs till foder. Husen var försedda med mörkläggningsgardiner och hemväret hade delat in området i block med enkla ”skyddsrum” under t.ex. altaner och i källare.

Jag minns en vårdagskväll 1944, jag var sju år, då pappa höll på att hugga ved utanför husgaveln. Explosioner hördes, flyglarmet gick och vi såg lysbomber sväva och ett par flygplan infångade i strålkastar strålar, flygande österut över Järslasjön. Det var ryska plan som släppt bomber i Storängen, Lillängen, Nackas industriområden och över Södermalm. De enda större skador som inträffade, var att taket på Eriksdalshallen rasade in. En blindgångare slog ner intill Lillängsvägen 31, (då obebyggd), och en bomb exploderade mitt på bergknallen utanför banvaktstugan mellan Lillängen och Järsla industriområde. Jag kommer ihåg när militären grävde upp blindgångaren, en tjock grön bomb med ryska bokstäver, medan alla ungarna stod i ring runt om och tittade på! Mitt på lekplatsen mittför Lillängsvägen 47 hittade vi ungar en armsdjup grop som vi misstänkte var en blindgångare till som borrar sig ner i den svarta kärmyllan – vem vet om det finns något där, det blev aldrig undersökt?

Husen i Lillängen hade rätt enkel standard; en liten toalett med tvättfat mitt emot källartrappan mitt i huset. Ett fristående badkar och en vedeldad bykgryta fanns på betonggolv i källaren under köket. Mamma hade (efter viss tvekan) valt en elspis i stället för vedspis i köket, detsamma gjorde nog de flesta. Koks till värmepannan levererades med säckar som tömdes genom ett litet fönster ner i en bing i pannrummet. Ved, ca 10 kubikmeter köptes på våren, och en ambulerande, väderbiten farbror kom och sågade upp veden med en vinande cirkelsåg som fick ström via kontakter på bambustänger direkt från luftledningarna ovan vägen.

Mina föräldrar arbetade idogt under flera år med att trava om all sprängsten till murar och terrasser för att forma tomten till något användbart. Lera lades i botten på ställen där rabatter och land skulle anläggas, för att hålla kvar lite av fuktigheten i stenbottarna. Fortfarande, efter nästan 70 år, finns växtanläggningar kvar som t.ex. BergeniArabatten uppe på berget, äppelträden och mycket mera.

Lillängens station var på den tiden endast en hållplats, ville man åka med tåget måste man trycka på en knapp vid vänthuset så att en signal tändes så att tåget stannade.

Vid Prästgårdsvägens början i Storängen i det gamla ”dalkulletorpet” hade Nyman ett vagnslider och ett stall, hans häst skötte bl.a. vinterväghållningen med en tråplog, de brukade ta rast på Gränsvägens vändplan, då kunde jag få bjuda Brunte på en knäckebrödsskiva. I en bod på baksidan av torpet fanns en stenmangel, dit rullade vi vår tvättkorg bakpå en cykel och jag fick veva mangeln.

Vid banvaktstugan ovanför järnvägen mellan Järsla och Lillängen bodde ett par som hade en gris i en primitiv stia, dit lämnade mamma överblivna matrester, det var svårt under kriget. Från början fanns närmaste livsmedelsbutik vid Storängens station, Helmer Jonssons. När

bostadsrättsföreningens hus vid Lillängsplan byggdes, fick vi en Konsumbutik med tre avdelningar i det ena huset, tänk att en affär med 5-6 anställda kunde leva i ett område med 150 familjer boende i närområdet! Ändå låg samtidigt två affärer vid Storängens station! Konsumbutiken lades ner, men efter några år flyttade Martin Jakobsson sin butik från huset intill Järsla skola in i stället, de fanns där under 60/70-talet. Sedan var närmaste livsmedelsbutik Höjdens livs i Finntorp.

Ända fram till 50-talet fanns en välförsedd pressbyråkiosk vid Lillängens station, fru Olsson på Lillängsvägen skötte den under många år.

Lillängens Egnahemsförening bildades tidigt, den blev inaktiv under 50-talet. När den första planen på stora förändringar i norra Lillängen kom på 60-talet, lyckades jag få igång föreningen igen. Den har varit mycket aktiv framför allt vid behandlingen av de olika förslagen till förändringar av Järsla industriområde. Särskilt bidrog en grupp medlemmar och styrelsen till att det detaljplaneförslag antogs, det som ledde till att dagens Järsla sjö kom till.

Mina föräldrar som drivit Duvnäs konditori vid Duvnäs station i 15 år, flyttade i slutet på 50-talet till Vingåker, och jag fick överta huset så att min blivande fru Anita kunde flytta in. I slutet på 70-talet byggde vi till huset till nästan dubbla storleken.

Tänk att kunna få bo i en sådan miljö, med Järslasjön nedanför och Erstavikskogen på andra sidan. Man kan gå eller åka skidor från tomten ända ut till skärgården utan att korsa en allmän väg. Ändå bor vi en dryg halvmil, eller tio minuter med tåg från slussen i vår huvudstad!

Anders Österlund